

1988-ci il oktyabrın 15-i idi. Bakı şəhərində ziyalılar Azərbaycan xalqının ən böyük milli təssübkeşlərindən olan dahi Üzeyir bəy Hacıbəylinin ev-muzeyində Qarabağ problemlərini müzakirə edirdilər. İki çoxdan çürümüş sovet rejiminin gedərəyadə xalqımızın başına sarıldığı erməni bələsindən çıxış yollarını arayıb-axtaranlar arasında ağdamlı dünyaşöhrətli alim Xudu Məmmədov da var idi.

O Xudu Məmmədov ki hələ gənc yaşında elm sahəsində böyük nailiyət qazanaraq adından söz etdirmişdi, sovetin qılıncının öünündə, arxasının da kəsdiyi illərdə Milli Azadlıq Qarargahı təşkilatının qurucularından olmuş, 1969-cu ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ay-ulduzu üçrəngli bayrağını qorxu bilmədən Azərbaycana gətirmişdi. Ürəyi turan sevdasıyla, könlü müstəqillik, hürriyyət eşqiyələr döyündürdü. Hər zaman, hər yerdə açıq-aydın ifadə edirdi bu vətən sevgisini. Söz-söhbatlərində, qələmə aldığı yazıldarda da, qoşduğu şeirlərdə də daim qırmızı xətt kimi keçirdi vətən.

Bəli, o, ürəyi, könlü, ruhu ilə bağlı idi Vətən torpağına, sözünü də ona deyər, sevincini bölüşər, onunla küsər, barişardı...

Bəlkə də elə canlı və cansız təbiətin vəhdət sərrini də, elmlə sənətin arasındakı incə bağlı da beləcə aşkar etmişdi... Dünənşöhrətli azərbaycanlı alim, ictimai-siyasi xadim, pro-

dan olan ksonotlit və vollastonit minerallarının quruluşunu yüksək dəqiqliklə təyin edən Xudu Məmmədovla görüşür. İnstututda elmi diskusiyadan sonra Xudu Məmmədovla tanışlıq onu çox heyrətləndirir və onu Londona "Sement Silikatlarının Quruluşunun Tədqiqi" elmi mərkəzinə davet edir.

Vətən boyda insan

Dünənşöhrətli alim - Xudu Məmmədov

Böyük alimin Ağdamə baxa-baxa "Allaha rəvadırımu bu torpaqlar bizim əlimizdən alınsın" deyərək kövrəməsi və "mənim ürəyimə nəsə damıb, bu gecə yuxumu qarışdırıbmışam. Millətimin başında qara buludlar dolanır" deməsi bu gün də şahidlərinin ürəyini köz kimi dağlayır...

Buna görə idi ki, Xudu Məmmədov məkrli ermənilərin düşmən siyahısında ilk sıralardaydı, hədəfəydi. Hər fürsət düşdükçə xain əməllərlə ona mane olmağa, badalaq golməyə, uğuruma yuvarlamağa çalışırdılar.

İllərlə vətəninin dağ boyda dərdini ürəyində daşımışdı Xudu Məmmədov, amma payız fosilinin qışqa-baqlı, ağlar günümüzə birdən-birə tabdan düşməsdə, daha ürəyi dözo bilməmişdi millətinin ard-arda üzləşdiyi faciələrə, elə həmin iclasda qəflətən keçinmişdi...

Xudu Məmmədovun vəfatından qısa zaman sonra bütün Bakının nə-həng SSRİ-yə qarşı etiraz mitinqləri bürümüş, xalq müstəmləkəçi rejim-dən qurtuluş üçün ayağa qalxmış, azadlıq haqqını tolub etməyə başlamışdı. Bütün bunlar isə, heç şübhəsiz, böyük vətənpərvər Xudu Məmmədovun illərdir xalqın qəlbini əkdiyi azadlıq toxumlarının müstəqilliye uzanan pörhələri idi.

Torpağa vurğun

O, torpaq adamıydı, torpağı sevərdi...

Taşaqlığından saatlarla dayanıb onu seyr etməkdən doymazdı, əylib qapqara dənəvər torpağı ovçuna yığardı, onun yaş qoxusunu sinədolusu ciyərlərinə çəkərdi, elə bil yenidən doğuları bu dünyaya...

Amma bu otir də hər torpaqdan golməzdi ha... Dünyanın bir çox yerdə şəxsən yoxlamışdı bunu, amma xeyr, bu, o etirdən deyildi...

Sədəcə Ağdamda, Qarabağda, o təylə-bu təylə Azərbaycanda torpaqdan onu riqqətləndirən bu otir burum-burum gələrdi...

1980-ci ilin yayında "oğrunca", cəmi 15 dəqiqəliyinə Arazin o tayına, Vətən həsrətini söndürməyə gedəndə də müqəddəs bildiyi torpağın öündə diz çökmiş, millət ayrıligının ürəyində açıldı dərin yarasına məlhəm istəmiş, giley-güzər etmiş, nisgildən hönkür-hönkür ağlamışdı...

Kristalloqraf-alimin bu sahədəki nailiyyətləri hələ gənc yaşda olanda ona dünya şöhrəti getirib. Araşdırmaçılar yazır ki, görkəmli alim Con Bernal 1953-cü ildə Moskvada keçirilən elmi konfransda "bizdəki və sizdəki "pensioner" kristalloqrafların həll edə bilmədiklərini sizin 25 yaşı "pioneer" tələbəniz - cənab Xudu Məmmədov həll etmişdir!" deyərək tələbəsi haqqında guya söz tapa bilməyən rus akademikino tutarlı cavab vermişdi.

1956-ci ildə Moskva şəhərində növbəti Beynəlxalq Sülh Konfransında C.Bernal laboratoriyasında uzun müddət problem quruluşlarını

dedim ki, mənim ən müqəddəs arzum Azərbaycanın güneyli-quzeyli birləşməsini və xoşbəxtliyini görməkdir. Nurəddin dedi ki, ən böyük və müqəddəs arzum Azərbaycanın gələcəyinin parlaq olmasını görməkdir. Xudu isə dedi: "Ən böyük arzum budur ki, bir gün qapımız döyülsün, gedib açım görüm ki, əlində süngülü tufəng olan türk əsgəridir. Soruşsun ki, kommunist Xudu Məmmədov burada yaşayır? Deyim ki, bəli, mənəm... Desin ki, biz Türkiyədən gəlmışik, Azərbaycandakı sonuncu kommunist olan Xudu Məmmədovu gullələməyə".

Türkçülüyü yaşıdan Xudu Məmmədovun ən böyük arzusunun türkün birliliyi, Azərbaycanın müstəqilliyi ididə və o, həyata keçirdiyi bütün işlərdə bu arzusunu qorxmadan ifadə edirdi.

O, Ağdamın Mərzili kəndində 1941-1945-ci illər mühəribəsi iştirakçılarının xatirəsinə abidə inşa olunması üçün çox çalışmış və buna nail olmuşdu. Dizayn və ideyası özüne aid olan bu abidədə Xudu Məmmədov Azərbaycanın müstəqilliyi ilə bağlı arzusunu öks etdi. Həmin

obasının yanında olardı, dünənşöhrətli alim özü də şeirlər, bayatılar qələmə alırdı, "Qoşa qanad" əsərini çox sevdiyi dahi bəstəkar Üzeyir bəy Hacıbəylinin xatirəsinə həsr etmişdi. Eyni zamanda Xudu Məmmədovun müdrik deyimləri bu gün də dillərdə dolaşmaqdadır.

Bir sözə, Qarabağın yetişdirdiyi görkəmli elm xadimi Xudu Məmmədov hərtərəfli insan ididə və onun elmi uğurlarını, ictimai-siyasi fəaliyyətini özəlliyyini tam aqmaq mümkün deyil.

Amma bu bir gerçəklilikdir ki, hətta Xudu Məmmədovun müasiri olmayanlar, onu tanımayanlar belə şöhrətli alimimiz haqqında yazılınları oxuyanda, deyilən fikirləri eşidəndə onun necə insanəvər, torpağına, millətinə bağlı həssas bir unikal şəxsiyyət olduğunu dərinlənən duyur, hiss edirlər. İstisnasız olaraq ürəyində bu böyük insana xüsusi ehtiram yaranır, onu öz doğması sayırlar.

Fərqləndirmək çətindir ki, Xudu Məmmədov böyük alim ididə, yoxsa böyük insan?! Çünkü o, nadir istedad və bacarığı ilə elm sınağından, yüksək həssaslığı, qayğıkeşliyi, millətsevərliyi ilə el imtahanından əla qıymətlər almağı bacaran şəxsiyyətlərən olmuşdu.

Ömrünü xalqının azadlıq və müstəqillik mübarizəsinə həsr edən Xudu Məmmədov 1988-ci ildə, Qarabağda hadisələrin alovlandırılaq millətimizin başına müsibətlər açıldıği ildə, böyük Azərbaycan təssübəsi dahi Üzeyir bəyin ev-muzeyində dünənşöhrətli alimimiz haqqında yazılınları oxuyanda, deyilən fikirləri eşidəndə onun necə insanəvər, torpağına, millətinə bağlı həssas bir unikal şəxsiyyət olduğunu dərinlənən duyur, hiss edirlər. İstisnasız olaraq ürəyində bu böyük insana xüsusi ehtiram yaranır, onu öz doğması sayırlar.

Ağdamda dillər əzberi olan məşhur "Çay evi"nin də yaranması Xudu Məmmədovun ideyası ididə. Azərbaycanlı ustaların Çin memarlıq üslubunda məharətlə tikdikləri bu binanın içərisi milli ornamentlərlə işlənmişdi.

Xudu Məmmədov yazdığı "Naxışların yaddaşı" kitabında isə qədim naxışların araşdırılması ilə türkçülüğün izlənməsinin mümkünüyündən bəhs etmişdi. Böyük alim fikirlərini zəngin faktlərlə izah etmiş, eramızdan çox-çox əvvəl türkələrin məskunlaşduğu ərazilərdə tapılan sənət nümunələrində simmetriya elementlərindən istifadə olunmasının kristalloqrafiya elmi ilə bağlılığını mükəmməl şəkildə əsaslandırmışdı.

Məmməd Əmin Rəsulzadənin ən yaxın silahdaşlarından biri və şəxsi həkimi olan Məhəmməd Kəngərli 1969-cu ildə Türkiyədə Xudu Məmmədova 30 illik Qarabağsızlıq, Ağdamsızlıq sınağına çəkmədən öz dərgahına aparmışdı...

İndi Xudu Məmmədovun da nigaran ruhu rahatlıq tapıb, şaddır

Böyük alim ömrünün hələ erkən çağında, cəmi 61 yaşında dünənşöhrətli alim Məhəmməd Kəngərli 1969-cu ildə Türkiyədə Xudu Məmmədova 30 illik Qarabağsızlıq, Ağdamsızlıq sınağına çəkmədən öz dərgahına aparmışdı...

Xudu Məmmədov tərəfindən təqdim edilmişdir. Tanrıının Xudu Məmmədov üçün yazdığını zaman və məkan reallığı, sirri-xuda ididə, vətoni canından çox sevən Xudu Məmmədovu 30 illik Qarabağsızlıq, Ağdamsızlıq sınağına çəkmədən öz dərgahına aparmışdı...

Böyük alim ömrünün hələ erkən çağında, cəmi 61 yaşında dünənşöhrətli alim Məhəmməd Kəngərli 1969-cu ildə Türkiyədə Xudu Məmmədova 30 illik Qarabağsızlıq, Ağdamsızlıq sınağına çəkmədən öz dərgahına aparmışdı...

Amma zamanın çarxi dönüb, dolaşış İlahi ədaləti təmİN etdi. Azərbaycan müstəqilliyini bərpa edib qüdrətli dövlətə çevrildi, Qarabağ münaqışşısını cəmi 44 güne sonlandıran şəhərə Şuşada zəfər caldı. Azərbaycanın bu böyük qələbəsi türk birliliyinin zəfəri oldu. Bu zəfər həm də zorla bəzən ayrı salınmış o tayı, cənubi azərbaycanlı soydaşlarımızın haqq və hüquqları uğrunda etiraza qalxmalarına təkan verdi...

Bütün bu sadaladığımız möcüzəvi gerçəkliliklər isə bir zamanlar əqidə yoldaşları ilə bərabər, Xudu Məmmədovun apardığı mücadilənin müzəffər sərkərdə İlham Əliyev tərəfindən gerçəkləşdirilən parlaq sonluğudur.

İndi Xudu Məmmədovun da nigaran ruhu rahatlıq tapıb, şaddır

Xudu Məmmədovun ən böyük zənginliyi sadəliyi ididə. Hər zaman el-

**Yasəmən MUSAYEVA,
"Azərbaycan"**